

Paber kõlbab imehästi ehitusmaterjaliks

Kadri Kallaste
aripaev@aripaev.ee

01.06.2006 00:00

Siludes sõrmede vahel paberilehte, ei tule pähe mõtetki, et sellest haprast materjalist valmistatakse ka ehituspaneele ja mööblit.

□ Kaarli kiriku lühtri põhiko...

Paberist on valmistatud väga vastupidavaid ja tänapäeval ootamatuna tunduvaid objekte, sealhulgas isegi pörutuskindlaid rongirattaid, kokku monteeritavaid paneele majade ning kirikute ehitamiseks ning mänguasju. Esmase kokkupuute papjeemašee tehnikaga on suur hulk inimesi saanud lasteaiast või kooli kunstitunnist, kus liimivees niisutatud paberi ribadega kaeti õhupalle, millest järgmisel päeval lasti õhk välja ja saadi ümar paberist ese.

Vaatamata prantsuspärase kõlaga nimetusele on papjeemašee pärit Hiinast - paberi sünnimaalt, kust selle valmistamise tehnika levis edasi nii

Indiasse, Jaapanisse kui ka teistesse hommikumaaadesse. Esimesed teated papjeemašee kasutamisest Euroopas pärinevad aga 17. sajandist Prantsusmaalt. Pärast nuuskutubaka keelustamist Louis XIV õukonnas hakkasid levima lakitud esemed, mis olid miniatuurportree karbiks või mõneks muuks mälestusesemeks maskeeritud toosid. Neid matkiti ka mujal Euroopas, näiteks Saksamaal ja Inglismaal, isegi meie naaberriiki Venemaale asutati Peeter I üleskutsel paar papjeemašee töökoda, sest ka keiser ise tegeles innustunult taoliste tooside kogumisega.

Papjeemašee tööstuse õitseajaks võib pidada perioodi 18. sajandi keskpaigast 19. sajandi lõpuni, mil kaks põhilist tootmiskeskust olid Inglismaa ja Prantsusmaa. Igipõline kahe riigi vaheline võitlus kehtis ka antud valdkonna puhul - papjeemašee esemete tootjad trumpasid üksteist üle erinevate tehnikate, kaunistusvõtete ja hullumeelsetena näivate ideede teostamisega.

Papjeemašee objektide valmistamiseks vajalikud massid on olnud väga erineva konsistentsiga vastavalt sellele, kas neid kasutati reljeefsete või tasapindsete objektide valmistamiseks. Algselt valmistati papjeemašee mass paberilehtedest, mis purustati või mäluti, ning millest veega segades saadi pudrutaoline segu. Hiljem hakati kasutama paberiveskitest saadud pooltoodet - kaltsupaberimassi, puiitelluloosi ja puidumassi, mida kasutati puhtalt või segati omavahel teatud vahekordades.

□ Papjeemašeeest tehti is...

Peaaegu igat tüüpi paberit saab kasutada papjeemašee valmistamiseks. Paljud tänapäevased kunstnikud hindavad õhukesti pabertaskurätte, teised aga tugevamaid laiatarbepaberi sorte.

Laialt on kasutust leidnud ka tavaline ajalehepaber. Papjeemašee laialdase leviku põhjuseks on tehnika lihtsus ning materjalide ja tööriistade kättesaadavus. Aja jooksul on kasutatud suurel hulgal väga erinevaid valmistamise retsepte, tulenevalt kohalikest meetoditest, tooraine kättesaadavusest ja omadustest ning töö traditsioonidest.

Eestisse jõudis papjeemašee arvatavasti alles eelviimase sajandi lõpul Peterburi või siinsetel aladel resideerunud baltisakslaste vahendusel. Viiteid Eestis asunud papjeemašee töökodade kohta puuduvad, kui välja arvata mõned nuku- ja mänguasjade valmistamisega tegelenud eraateljeed Tallinnas enne II maailmasõda. Seega suuremad objektid, nagu mööbel, lühtrid ja ehisdetailid, toodi reisiselt kaasa või telliti arvatavasti kataloogide kaudu Peterburist, Riist või kaugemalt, seepärast on need ka nii haruldased ning asuvad pigem erakogudes kui muuseumides. Kõige tihedamini esinevad papjeemašee objektid Eestis on mitmesugused mänguasjad ja kaasaegsed teatrirevisiidid.

□ Papjeemašeeest nukud Ee...

Üksikutes mõisates ning Tallinna äärelinnade puithoonete interjöörides, näiteks Süda-Tatari ja Poska tänava piirkonnas, võib veel kohata papjeemašeeest vormitud seinafriise ja laeroseite. 20. sajandi alguses kodanluse teadvuse tõusuga ning sooviga sarnaneda rohkem sakstega ning imiteerida nende elustiili, hakati kodusid kaunistama kergeste paberist ornamentidega, mis edestasid nii puidust nikerdatud, tsementmördist valatud kaunistusi kui ka mördi ja orgaanilise materjali segust vormitud detaile. Moodsaid kergest ja odavast materjalist dekoratsioone sai paigaldada lihtsamalt ning kiiremini kui eelnevalt kasutusel olnud materjale, samuti oli neid võimalik tihti vahetada interjööri kujundusliku vahelduse loomiseks. Keerulised konksude ja haakidega paigaldussüsteemid, mis küll dekoratsioonide hinda tõstsid, võimaldasid isegi lihttöölistel kerge vaevaga papjeemašee ornamentide vajalikule kohale seadmise.

Kuna kullatud või värvitud paberornamente on raske eristada nii kipskui ka puitdekoratsioonidest, on paljud taolised objektid jäänud tuvastamata.

Parimate näidetena arhitektuursest papjeemašeeest Eestis võib esile tuua Tartumaal asuva Uderna mõisa ja Viljandimaal Suure-Kõpu mõisa interjöörid. Neist viimase paberist ornamendid, mis pärinevad arvatavasti 20. sajandi ümberehituse ajast, on olnud värvitud helehalliks ja osaliselt toonitud pronksikarva pigmendiga, jättes kaugelt vaatlejale kipskaunistuste mulje. Hetkel on ornamendid suhteliselt õnnetus olukorras, kuna mõisahoones on aastaid olnud kohalik kool ja paberkaunistustega ruumi on kasutatud mitmel otstarbel, sealhulgas sporditarvete laona.

Lisaks eelmainitud kurioossetele papjeemašee objektidele võib esile tuua Kaarli kiriku suurima kroonlühtri, mille annetas kogudusele estofiilist kindral-parun Georg von Meyendorff 19. sajandi lõpus. Kroonlühtri põhikorpus koosneb papjeemašeeest, kuid toestavad konstruktsioonid on valmistatud puidust, metallist ja kipsist.

Objekt on siiani Eestis ainus mälestisena arvele võetud papjeemašee objekt, mis tunnistati kultuurimälestiseks 1995. aastal.